

Mediating Role of Indigenous Culture and Communication in the Effect of Restorative Justice Approach on Regional Dispute Resolution

ABSTRACT

The aim of this paper is to determine the effect of restorative justice on regional dispute resolution. In the meantime, the influential role of communicative action variables and local culture has been mentioned. The current research is applied in terms of purpose and descriptive-correlation in terms of method. The statistical population of the research includes 228 police officers of Lordegan city. The sample size was calculated using the Structural Equation Modeling (SEM) formula, with the number of 141 people who were selected by stratified random sampling. In order to collect data, a questionnaire tool was used with acceptable validity (considering the factor load of the items) and reliability equal to 0.857. Data analysis was done by structural equation modeling method and Laser 9 software. The findings indicate that at the 95% confidence level, the structural model of the research has a suitable fit; Restorative justice has a positive effect on regional dispute resolution both directly and with the mediating role of indigenous culture and communication. In this regard, the police, as a leading institution in maintaining security in the society, needs to show more sensitivity towards promoting the peace of citizens, which requires resolving disputes and lawsuits through the development of the restorative justice approach, and efforts to create understanding between the parties to the dispute. Also, the movement is in the direction of institutionalization of indigenous culture.

Keywords: restorative justice, conflict resolution, indigenous culture, communicative action.

Mohammad-Sadegh Jamshidi-Rad

*Associate Professor of Islamic Sciences and Education, Payam Noor University, Tehran, Iran (Corresponding author).
jamshidirad@pnu.ac.ir

Hadi Jafarian

PhD in jurisprudence and fundamentals of Islamic law
jafarian1367@yahoo.com

Received: 2023/12/15

Accepted: 2024/01/24

DOI:

10.22034/jpcs.2024.1277373.1290

► **Citation (Vancouver):** Jamshidi-Rad MS, Jafarian H, Mediating Role of Indigenous Culture and Communication in the Effect of Restorative Justice Approach on Regional Dispute Resolution. *Police Cultural Studies*, 2023; 10(4): 25-34.

► **Citation (APA):** Jamshidi-Rad, MS., Jafarian, H. (2023) Mediating Role of Indigenous Culture and Communication in the Effect of Restorative Justice Approach on Regional Dispute Resolution. *Police Cultural Studies*, 10(4), 25-34.

نقش میانجی فرهنگ بومی و کنش ارتباطی در تأثیر رویکرد عدالت ترمیمی بر حل

اختلافات منطقه‌ای

چکیده

هدف این مقاله، تعیین تأثیر عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای است. در این میان، به نقش اثرگذار متغیرهای کنش ارتباطی و فرهنگ بومی اشاره شده است. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، شامل کارکنان انتظامی شهرستان لردگان به تعداد ۲۲۸ نفر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، به تعداد ۱۴۱ نفر محاسبه گردید که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه با روایی مورد قبول (در نظر گرفتن بار عاملی گویه‌ها) و پایایی معادل ۰/۸۵۷ بهره برده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و نرم افزار لیزرل ۹ انجام شد. یافته‌ها حاکی از آن است که در سطح اطمینان ۹۵٪، الگوی ساختاری پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است؛ عدالت ترمیمی هم به صورت مستقیم و هم با نقش میانجی فرهنگ بومی و کنش ارتباطی بر حل اختلاف منطقه‌ای تأثیر مثبت دارد. در همین راستا، پلیس به عنوان یک دستگاه پیشرو در حفظ امنیت در جامعه لازم است تا نسبت به ارتقای آرامش شهروندان حساسیت بیشتری نشان دهد که این امر مستلزم حل اختلافات و دعاوی از رهگذر توسعه رویکرد عدالت ترمیمی، تلاش در راستای ایجاد تفاهم میان طرفین دعوا و حرکت در مسیر نهادینه‌سازی فرهنگ بومی است.

کلیدواژه‌ها: عدالت ترمیمی، حل اختلاف، فرهنگ بومی، کنش ارتباطی.

محمدصادق جمشیدی‌راد

دانشیار علوم و معارف اسلامی،
دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
jamshidirad@pnu.ac.ir
(نویسنده مسئول)

هادی جعفریان

دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی
jafarian1367@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۲۵-۳۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۴

شناسه دیجیتال (DOI):

10.22034/jpcs.2024.1277373.1290

◀ **استناد (ونکوور):** جمشیدی‌راد م.ص، جعفریان ه. نقش میانجی فرهنگ بومی و کنش ارتباطی در تأثیر رویکرد عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۱۴۰۲؛ ۱۰(۴): ۲۵-۳۴.

◀ **استناد (APA):** جمشیدی‌راد، م.ص، جعفریان، ه. (۱۴۰۲). نقش میانجی فرهنگ بومی و کنش ارتباطی در تأثیر رویکرد عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۱۰(۴): ۲۵-۳۴.

نزاع و اختلاف چه در بعد فردی و چه در ابعاد جمعی، یکی از جنبه‌های گریزناپذیر جوامع بشری محسوب می‌گردد که منشأ آن را می‌توان ناهماهنگی منافع، ارزش‌ها و ادعاهایی دانست که توأم با تحولات صورت گرفته با وضع موجود، به‌عنوان شکلی جدید در روابط اجتماعی به‌وجود می‌آیند (مجتهدزاده و ربیعی، ۱۳۸۸: ۲)؛ به‌عبارتی، نقض مقررات صنفی، گروهی و منطقه‌ای است که اشخاص به‌تبع عضویت در آن مورد پذیرش قرار داده‌اند (اردبیلی، ۱۴۰۰: ۶۶). با در نظر گرفتن نتایج بهتر و هزینه کم‌تر خاصه برای جوامع محلی، اجرای رویکرد عدالت ترمیمی در دستور کار دستگاه قضایی قرار خواهد گرفت (اسماعیلی و ابراهیمی، ۱۳۹۸: ۲۱). قابل ذکر است که رویکرد عدالت ترمیمی در حل دعاوی و اختلافات، در قالب سه اصل بنیادین ارائه می‌گردد: ابتدا، جرم روابط افراد با یک‌دیگر را نقض می‌کند، در گام دوم پذیرش جرم به شروط و الزاماتی برای بزه‌کاران منجر می‌گردد؛ در نتیجه بزه‌کار ملزم می‌شود تا مسئولیت را برعهده گرفته و تلاش خود را در راستای جبران آسیب وارده به‌کار بندد. در گام سوم، هدف عدالت ترمیمی تسهیل درمان جامعه از طریق اصلاح آسیب وارده از جرم ناظر بر گسست روابط بین بزه‌دیدگان، بزه‌کاران و جامعه است که بعد از وقوع جرم به‌صورت اجتناب‌ناپذیری واقع می‌گردد (سبزواری، ۱۴۰۱: ۱۱۷).

در رویکرد ترمیمی، تلاش دستگاه قضا به‌سازش و آشتی بین بزه‌دیده و خانواده او از یک طرف و بزه‌کار از طرف دیگر معطوف می‌گردد و ضمن تأمین حقوق پایمال‌شده بزه‌دیده، بین طرفین اختلاف، زمینه صلح پایدار را فراهم می‌کند و از این رهگذر آرامش نسبی در جامعه محقق می‌گردد (فرهادی و شمس، ۱۴۰۱: ۳۶۷). علاوه بر این اهداف مبتنی بر سازش جمعی از قبیل اصلاح و ترمیم روابط، تضمین رضایت اصحاب دعوی و بازگرداندن بزه‌کار به زندگی اجتماعی مد نظر قرار می‌گیرد (بونتا^۱

و همکاران، ۲۰۱۶: ۵۴). با عنایت به وسعت دایره مفهومی عدالت ترمیمی، عوامل مختلفی می‌توانند در جریان فرآیند ترمیم موضوعیت یافته و در تحقق صلح و سازش در جامعه ایفای نقش نمایند. یکی از این عوامل که از نگاه دستگاه قضایی مغفول مانده است، به‌کارگیری ظرفیت‌های درونی جوامع محلی، ناظر بر فرهنگ بومی و تلاش در راستای ایجاد تفاهم میان بزه‌دیده و بزه‌کار است.

فرضیات پژوهش حاضر، با نقش میانجی فرهنگ بومی و رویکرد کنش‌گرانه ارتباط میان طرفین اختلاف به‌شرح زیر است: الف) عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر فرهنگ بومی دارد. ب) عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر کنش ارتباطی دارد. ج) عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد. د) فرهنگ بومی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد. ه) کنش ارتباطی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد. و) عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای از طریق فرهنگ بومی تأثیر دارد و ز) عدالت ترمیمی بر حل اختلافات از طریق کنش ارتباطی تأثیر دارد.

اهمیت به‌کارگیری فرهنگ بومی، با مؤلفه‌های مختلفی از جمله شناخت و آگاهی در خصوص آداب، رسوم و ارزش‌های سنتی، درک نقش اثربخش الگوهای حل اختلاف در ارتباط خواهد بود. مضاف بر این که ضرورت احیای فرهنگ بومی، آن‌جایی نمایان خواهد شد که بخش عمده‌ای از اختلافات و دعاوی از ماهیت قضایی کم‌تری برخوردارند؛ بنابراین، به‌جهت کاهش بروکراسی‌های مقتضی قضایی، لزوم به‌رسمیت‌شناختن، انتخاب و به‌کارگیری اختیاری و هوشمندانه مؤلفه‌های فرهنگ بومی توجیه می‌گردد (زهر^۲، ۱۴۰۰: ۱۰۱)؛ هرچند غالب برنامه‌ریزی‌های علمی و عملی در راستای بازپروری به اصول فرهنگی در بطن جامعه هدف توجهی نمی‌کنند، اما اولویت‌بخشیدن به اصول فرهنگی در جوامع محلی سبب می‌گردد؛ بزه‌دیدگانی که همانند سایر فعالین اجتماعی در

روند اجرای عدالت ترمیمی مشارکت می‌کنند کم‌تر احساس قربانی یا بزه‌دیده‌بودن نموده و به آن به‌چشم سفری کوتاه نگاه می‌کنند (بازمور و شیف، ۲۰۱۵: ۹۴). فرهنگ بومی، از حوزه جغرافیایی خاصی سرچشمه گرفته و به‌طور طبیعی تولید می‌گردد و به‌عنوان سرمایه اصیل در جامعه می‌تواند کارکردهای متعددی داشته باشد، بسط خردگرایی در عرصه‌های مختلف زندگی، ارتقای سطح مشارکت همگانی در حل اختلافات و سرعت در تغییرات اجتماعی، از جمله اثرات مثبت فرهنگ بومی هستند (مرادی و محمدی، ۱۴۰۲: ۴۶).

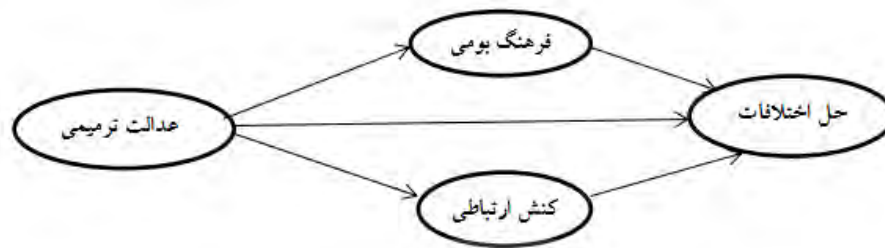
استفاده از روش کدخدامنشی برای حل دعوا با در نظر گرفتن پیش‌فرض فقدان نهادهای رسمی قضایی در روستاها و اهمیت نقش معتمدان محلی سبب شده که برای حل اختلافات به روش سنتی موسوم به ریش‌سفیدی روی آورده شود. با این توصیف، محدودیت‌های محیطی مسبب تقویت انگیزه برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های فرهنگ بومی از جمله مشارکت، داور و میانجیگری ریش‌سفیدان در حل منازعات و اختلافات گشته است (حیدری‌مکرر و هدایتی-امین، ۱۳۹۳: ۱۸). از دیگر ظرفیت‌های فرهنگ بومی که به‌عنوان یک نهاد سنتی در عمق باورهای مردم جای گرفته و کماکان نفوذ خود را حفظ نموده است، اجرای آداب و رسوم سنتی در راستای حل اختلافات و منازعات موضوعه است از سنت‌های پیشین که در عصر حاضر نیز در بسیاری از مناطق بختیاری، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های ترمیم مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ سنت خون بس و جایگزین نمودن پاسخ کیفری قصاص با دیه یا خون‌بها و برقراری رابطه اجتماعی آسیب‌دیده از طریق مصالحه و سازش است. این امر موجب شده است تا در بسیاری از موارد خانواده مقتول به دنبال یک فرآیند مصالحه از کیفر قصاص گذشت کرده و به اخذ دیه راضی گردند. از دیگر رسوم محلی حرمت قدوم و حرمت فراش هستند که با تأکید بر نقش معتمدین محلی به‌عنوان الگوی حل اختلاف سعید در پایان بخشی به نزاع،

جبران خسارت و رفع مرافعات آتی دارد (قورچی‌بیگی و دادگر، ۱۳۹۵: ۶۸).

با عنایت به این که در فرآیند عدالت ترمیمی انتظارات کنشگران این حوزه اعم از بزه‌کار، بزه‌دیده، سایر افراد مرتبط با موضوع جرم و همچنین دستگاه قضا مطرح می‌شود تا فاصله وضعیت موجود با آنچه ایده‌آل است، مشخص و کاهش یابد (اسدی و صابر، ۱۴۰۱: ۴۹۶)؛ بنابراین، یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که در جریان فرآیند عدالت ترمیمی و در راستای حل اختلافات و منازعات موضوعیت می‌یابد، تلاش در جهت ایجاد تفاهم بوده که در تحقیق حاضر با عنوان "کنش ارتباطی" ذکر شده است. در این نوع کنش که شاخصه اصلی آن دستیابی به تفاهم ارتباطی است و رابطه دوجانبه بزه‌کار و بزه‌دیده (شاکلی و مشتکی‌عنه) را دربر دارد، کنش طرفین دعوا از طریق مؤلفه‌های تفاهم‌آمیز هماهنگ شده و افراد به هیچ روی در فکر موفقیت خود نبوده، بلکه هدفشان را در شرایطی تعقیب می‌کنند که بتوانند به موفقیت مشترک و هماهنگ ناظر بر حل اختلاف و دعوا دست یابند. در مورد مفهوم "حصول تفاهم" که مؤلفه کلیدی فهم کنش ارتباطی به‌شمار می‌رود نیز باید توجه داشت که مراد از این اصطلاح، رسیدن به هم‌فهمی دوطرفه در کنش ارتباطی بوده و بنا به گفته هابرماس^۲ مراد از آن فرآیند رسیدن به توافق در میان فاعلان در مقام گوینده و عمل‌کننده است (هابرماس، ۱۴۰۰: ۲۱۱).

در همین راستا، مرادیان و همکاران (۱۳۹۸)، رویکرد ترمیمی را شیوه جدیدی در عدالت کیفری معرفی نموده‌اند که تلاش می‌کند با مؤلفه‌های ارزشی نظیر میانجیگری میان بزه‌کار و بزه‌دیده و تشویق بزه‌کار به جبران خسارت بزه‌دیده مسائل ناشی از ارتکاب جرم را از طریق مذاکره و ایجاد صلح و آشتی حل و فصل نماید. همچنین، یافته‌های پژوهش نوربخش (۱۳۹۴)، نشان می‌دهند که هدف از ترمیم آن است که کلیه طرفین درگیر در جرم را در یک فرآیند مشارکت داد و با ابزارهایی مانند میانجیگری با هدف جرم‌زدایی و قضا‌زدایی انجام گیرد.

نوین، بسیاری از خانواده‌های جامعه عشایری شهرستان ایذه ترجیح می‌دهند منازعات ناشی از قتل را از طریق مناسبات فرهنگ بومی، به‌ویژه ناظر بر رسم خون بس فیصله دهند. پرسش این پژوهش "آیا فرهنگ بومی و کنش ارتباطی در تأثیر رویکرد عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای تأثیرگذار است؟". در این پژوهش، از مدل مفهومی پژوهش ساخته‌شده استفاده شده است:

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

سنجش روایی (اعتبار) پرسشنامه، ابتدا قضاوت افراد خبره (اساتید دانشگاه) در زمینه تخصصی مورد نظر قرار گرفت؛ علاوه بر تأیید روایی صوری، بررسی روایی محتوایی پرسشنامه از طریق تحلیل عامل تأییدی صورت گرفته است. پایایی (پایداری) پرسشنامه مذکور نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ محاسبه گردید که مطابق با محاسبات صورت گرفته در کلیه موارد، ضریب آلفا بالاتر از ۰/۷ و مجموع آن ۸۵۷ / به دست آمد. نتایج پایایی متغیرهای پرسشنامه در جدول شماره ۱ تشریح شده است:

به‌علاوه، مکرر و هدایتی‌امین (۱۳۹۳)، به این نتیجه دست یافته‌اند که میان پایگاه اجتماعی معتمدان محلی و حل اختلافات در نواحی روستایی رابطه معناداری وجود دارد و روستاییان معمولاً ترجیح می‌دهند که اختلافات خود را به این شیوه حل کنند و دنبال ادامه اختلافات نباشند. نتایج پژوهش ارجمندی و نوروزی (۱۳۸۹) نیز حاکی از آن است که علی‌رغم وجود تشکیلات حقوقی و قضایی

پژوهش حاضر، از لحاظ هدف کاربردی و از منظر ماهیت و روش توصیفی-همبستگی است و از نوع مطالعه موردی محسوب می‌گردد. جامعه آماری شامل کارکنان انتظامی در حوزه قضایی شهرستان‌های لردگان (۲۲۸ نفر) است. نمونه آماری پژوهش نیز با استفاده از فرمول مدل‌سازی معادلات ساختاری (Structural Equation Modeling) ۱۴۱ نفر تعیین شد که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه-ای انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته به تعداد ۲۵ سؤال با طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت (کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) استفاده گردید؛ به منظور

جدول ۱- بررسی پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ

متغیرها	شماره سؤالات	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
عدالت ترمیمی	۱-۸	۰/۹۳۱
فرهنگ بومی	۹-۱۳	۰/۸۴۶
کنش ارتباطی	۱۴-۱۹	۰/۸۱۹
حل اختلاف	۲۰-۲۵	۰/۸۳۲

گردیده است. با این توضیح که معادلات ساختاری، نسل دوم فنون تحلیل آماری محسوب می‌گردد که در راستای

در پژوهش حاضر، به منظور تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش معادلات ساختاری استفاده

تحلیل روابط متقابل بین متغیرهای چندگانه در یک مدل مورد استفاده قرار می‌گیرد. روابط متقابل بین متغیرها می‌تواند در یک مجموعه از معادلات رگرسیونی ساده یا چندگانه ارائه شود؛ بنابراین، معادلات ساختاری ترکیبی از داده‌های کمی و مفروضات علی یا همبستگی را در مدل‌سازی مورد استفاده قرار می‌دهد.

یافته‌ها

در بدو امر و پیش از ورود به مرحله آزمون فرضیات و مدل مفهومی پژوهش، اطمینان‌یافتن از صحت مدل اندازه‌گیری متغیرهای برون‌زا و درون‌زا، ضروری است. در همین راستا، در مدل اندازه‌گیری، بار عاملی گویه‌های پرسشنامه، بررسی گردید تا از برازش مدل و قابل قبول بودن گویه‌ها اطمینان

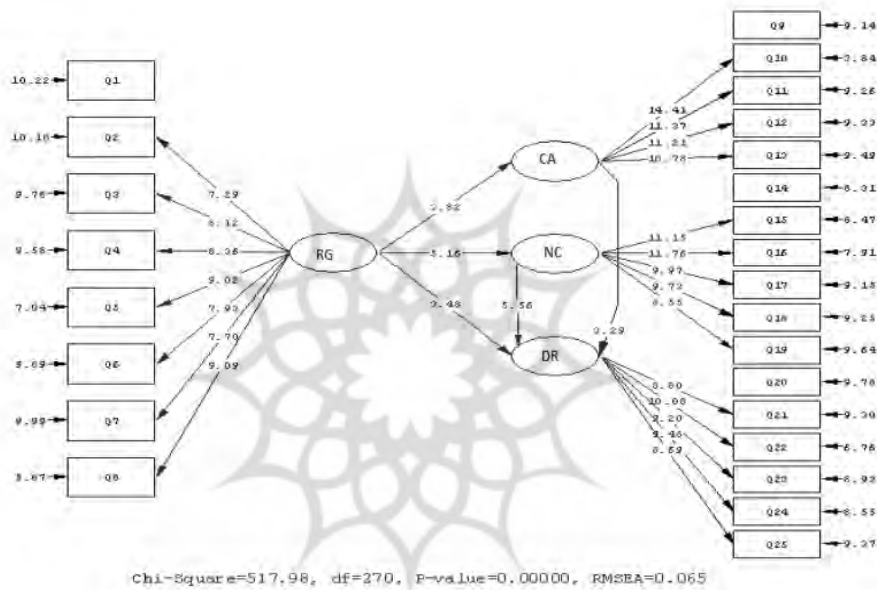
حاصل گردد. این مهم با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی (Confirmatory factor analysis)، در نرم‌افزار لیزرل انجام شد؛ در رابطه با معناداری اعداد، از آنجایی که در پژوهش حاضر در سطح اطمینان ۰/۹۵ یا خطای ۰/۰۵ به-دنبال آزمون فرضیات هستیم، چنانچه در آزمون t ، اعداد بزرگ‌تر یا کوچک‌تر از ۱/۹۶ باشد، قابل قبول است، اما اگر شاخص میان این بازه $+1/۹۶$ تا $-1/۹۶$ باشد، غیر قابل قبول خواهد بود (رازالی و واه، ۲۰۱۱). برای باقی‌ماندن هر سؤال در مدل، دو شرط الزامی است: الف) بار عاملی سؤال، بالاتر از شاخص ۰/۵ باشد. ب) عدد مذکور معنادار باشد، یعنی ضریب t بزرگ‌تر از قدر مطلق ۱/۹۶ باشد (هیز و همکاران، ۲۰۱۳). مطابق با جدول شماره ۲، نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی برای کلیه متغیرها ارائه شده است:

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی تأییدی

متغیرها	عنوان در مدل	گویه	بار عاملی	ضریب t
عدالت ترمیمی	RJ	Q1	۰/۷۲	۱۲/۳۴
		Q2	۰/۶۹	۱۱/۵۱
		Q3	۰/۹۵	۱۸/۵۴
		Q4	۰/۵۴	۸/۴۸
		Q5	۰/۶۳	۱۰/۲۹
		Q6	۰/۸۰	۱۴/۱۳
		Q7	۰/۹۳	۱۸/۲۴
		Q8	۰/۷۵	۱۲/۸۹
فرهنگ بومی	NC	Q9	۰/۷۴	۱۲/۷۶
		Q10	۰/۷۳	۱۲/۳۸
		Q11	۰/۷۱	۱۱/۸۳
		Q12	۰/۸۹	۱۷/۷۲
		Q13	۰/۷۴	۱۲/۵۸
کنش ارتباطی	CA	Q14	۰/۷۶	۱۲/۷۳
		Q15	۰/۷۵	۱۲/۶۴
		Q16	۰/۷۸	۱۳/۳۶
		Q17	۰/۶۹	۱۱/۱۶
		Q18	۰/۷۱	۱۱/۸۳
		Q19	۰/۶۸	۱۰/۸۹
حل اختلافات	DR	Q20	۰/۷۳	۱۲/۳۸
		Q21	۰/۷۸	۱۳/۳۶
		Q22	۰/۶۲	۱۰/۰۹
		Q23	۰/۸۱	۱۳/۸۹
		Q24	۰/۷۴	۱۲/۷۶
Q25	۰/۸۳	۱۵/۱۲		

همان‌گونه که مشاهده می‌گردد، مقدار آماره T و Z برای کلیه فرضیات بزرگ‌تر از نسبت بحرانی $1/96$ بوده است، براین اساس می‌توان نتیجه گرفت که فرضیات پژوهش مورد تأیید هستند. ضریب مسیر (ضریب استاندارد بتا) نیز بیان‌کننده وجود رابطه علی خطی، شدت و جهت این رابطه بین دو متغیر است. درحقیقت این شاخص، عددی بین -1 تا $+1$ و ضریب رگرسیون در حالت استاندارد است با این پیش‌فرض که اگر برابر با صفر باشد، نشان‌دهنده نبود رابطه علی و خطی میان دو متغیر است.

در ادامه، به منظور تأیید یا رد هر فرضیه، مقدار T ملاک قرار گرفته است، با این توضیح که چنانچه قدر مطلق آماره t بزرگتر از $1/96$ باشد، به معنای معنادار بودن و تأیید فرضیه است، همچنین به منظور بررسی فرضیات میانجی از آزمون سوبل و آماره Z استفاده شده است؛ چراکه، از این طریق می‌توان از تخمین نرمال برای بررسی معناداری رابطه استفاده کرد. نتایج آزمون فرضیات و میزان اثر مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر وابسته، در جدول شماره ۳ و ۴ ارائه شده است.

شکل ۲- مدل ساختاری پژوهش در حالت معناداری ضرایب

جدول ۳- نتیجه آزمون فرضیات اصلی

نتیجه	ضریب استاندارد بتا	ضریب معناداری (t -value)	فرضیه
تایید	۰/۴۴	۵/۱۶	عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر فرهنگ بومی دارد.
تایید	۰/۳۱	۳/۸۲	عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر کنش ارتباطی دارد.
تایید	۰/۳۱	۳/۴۸	عدالت ترمیمی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد.
تایید	۰/۴۷	۵/۵۶	فرهنگ بومی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد.
تایید	۰/۲۲	۳/۲۹	کنش ارتباطی تأثیر مثبتی بر حل اختلافات منطقه‌ای دارد.

جدول ۴- نتیجه آزمون فرضیات میانجی Sobel Test

نتیجه	ضریب معناداری (Z -value)	فرضیه
تایید	۲/۸۳	عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای از طریق فرهنگ بومی تأثیر دارد.
تایید	۲/۲۴	عدالت ترمیمی بر حل اختلافات از طریق کنش ارتباطی تأثیر دارد.

جدول ۵- شاخص برازش مدل

شاخص	کای اسکوتر نسبی-خی دو	شاخص برازش تطبیقی	شاخص برازش تطبیقی مقتصد	ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد	شاخص GFI	شاخص AGFI
		CFI	PCFI	RMSEA		
مقدار	۴/۳۲۳	۰/۹۶	۰/۷۲	۰/۰۶۵	۰/۹۳	۰/۹۱
سطح تأیید برازندگی	۱ تا ۵	۰/۹ تا ۱	۰/۵ تا ۱	۰ تا ۰/۰۸	۰/۹ <	۰/۹ <

شاخص‌های برازش مدل نیز در جدول شماره ۵ تبیین شده است. مطابق با اطلاعات جدول یادشده، زیرمجموعه‌ای از شاخص‌های برازش کلی نمایش داده شده است. برازش مدل نشان می‌دهد که مدل طراحی شده تا چه میزان براساس داده‌های واقعی، پشتیبانی می‌شود. به عبارت دیگر، میزان سازگاری مدل تجربی (حاصل از داده‌های گردآوری شده) با مدل نظری (حاصل از ادبیات نظری) را نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

حل اختلاف از طریق مؤلفه‌های عدالت ترمیمی روش نوپایی در نظام قضایی ایران تلقی می‌شود که مقنن با تلفیق آن با سازوکارهای قانونی (بر مبنای تطبیق با سایر نظام‌های حقوقی) و نهادینه‌ساختن مقررات آن سعی داشته تا به اهداف مبتنی بر جامعه‌پذیر نمودن متهم، بازپروری و بازگشت وی به متن جامعه دست یابد. علی‌رغم جهت‌گیری‌های کلی مقنن در قوانین مربوط به حل اختلاف و تلاش در جهت حرکت به سمت عمل به آموزه‌های عدالت ترمیمی، توفیق کاملی در این ارتباط حاصل نشده و اختلافات موضوعه، جز در پاره‌ای موارد منتهی به سازش ختم نمی‌گردند؛ بنابراین، به منظور تحقق هدف حل اختلافات و دعاوی به ظرفیت‌هایی بیش از اصول اولیه عدالت ترمیمی نیاز است. به همین جهت، توسعه عدالت ترمیمی، منجر به موضوعیت یافتن مؤلفه‌هایی با رویکرد ترویج صلح و سازش در جامعه خواهد شد و نمونه عملی کامل از عدالت ترمیمی را در نهاد حل اختلاف متبلور خواهد ساخت.

نتایج حاصل از آزمون فرضیات در گام اول حاکی از تأثیر مثبت عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای است؛ با این توضیح که عدالت ترمیمی تلاش می‌کند تا مسائل ناشی از ارتکاب جرم را از طریق مذاکره و ترمیم خسارات و ایجاد صلح و آشتی حل و فصل نماید. در گام دوم، اثر مثبت فرهنگ بومی شامل حرمت قدوم، حرمت فراش، حرمت نان‌ونمک، خون بس، حرمت کتاب قرآن و نیز رجوع به الگوهای میانجیگر بر حل اختلافات منطقه‌ای مورد توجه است. این مهم نیز هم‌سو با نتایج پژوهش نوربخش (۱۳۹۴) و ارجمندی و نوروزی (۱۳۸۹) است. یعنی، آداب و رسوم رسیدگی به اختلافات نیز همانند سایر شیوه‌ها و راه‌ورسم‌های زندگی برخاسته از عرف مردم محل و بخشی از فرهنگ بومی آن‌ها محسوب می‌شود. بنابراین، بسیاری از خانواده‌های جامعه عشایری ترجیح می‌دهند که منازعات ناشی از قتل را از طریق مناسبات فرهنگ بومی خاصه ناظر بر رسم خون بس فیصله دهند. همچنین، یافته‌های پژوهش مکرر و هدایتی‌امین (۱۳۹۳) مؤید رابطه معنادار میان پایگاه اجتماعی معتمدان محلی و حل اختلافات در نواحی روستایی است.

کنش‌گری میان بزه‌کار و بزه‌دیده و تشویق بزه‌کار به جبران خسارت بزه‌دیده در تأمین و گسترش عدالت ترمیمی ایفای نقش نموده و لذا مؤلفه کنش ارتباطی شامل ارکان خوداعترافی متهم، کنش‌گری و تلاش در جهت دفع ضرر و زیان ناشی از جرم، ایجاد زمینه تفاهم و سازش میان طرفین دعوا اثر مثبتی بر حل اختلافات داشته است. این مهم هم‌سو با نتایج پژوهش مرادیان و همکاران (۱۳۹۸) است.

شاکی از اهمیت نسبی برخوردار است. حذف اطاله فرآیند دادرسی کیفری، رسیدگی سریع و حفظ کرامت انسانی نیز از دیگر نکات مهم روش حل اختلاف از رهگذر ظرفیت‌های ترمیمی در جوامع محلی است. با این وصف، پلیس به‌عنوان یک دستگاه پیش‌رو در حفظ امنیت در جامعه مقتضی است که نسبت به ارتقای آرامش شهروندان حساسیت بیشتری نشان دهد که این امر مستلزم حل اختلافات و دعاوی آن‌ها از رهگذر توسعه رویکرد عدالت ترمیمی، تحقق مفهوم پلیس جامعه‌محور و تعامل‌گرا (تلاش در راستای ایجاد تفاهم میان طرفین دعوا) و تغییر راهبرد از سیاست‌های کیفری به سیاست‌های جنایی مشارکت‌محور و حرکت در مسیر حاکمیت الگوی پلیس فرهنگ‌محور (نهادینه‌شدن فرهنگ بومی) است.

تقدیر و تشکر

مراتب سپاس خود را به این صورت تقدیم تمامی افرادی می‌داریم که به پرسشنامه پاسخ دادند و به هر صورتی در این پژوهش نگارندگان را یاری کردند.

منابع

۱. ارجمندی، غلامرضا؛ نوروزی، ابوالقاسم. (۱۳۸۹).
۲. حقوق جزا عمومی. جلد اول. چاپ هفتادم، تهران: نشر میزان.
۳. اسدی محمد، صابر محمود (۱۴۰۱). کاربرد سازوکارهای ترمیمی در جرائم پزشکی. مجله علمی پژوهشی حقوق پزشکی، ۱۴۰۱؛ ۱۶ (۵۷): ۵۱۰-۴۹۵
<http://ijmedicallaw.ir/article-1-1277-fa.html>
۴. اسماعیلی، مهدی؛ ابراهیمی، فرخنده. (۱۳۹۸). بازپروری بزه کاران و تجارب بزه دیدگان از عدالت ترمیمی. دیدگاه های حقوق قضایی، ۲۴ (۸۶)، ۲۱-۴۴.

<https://sid.ir/paper/217785/fa>

به این شرح که عدالت ترمیمی موجب اصلاح و بازگرداندن بزه‌کار به جامعه بدون برچسب مجرمیت و افزایش حس مسؤولیت‌پذیری و جبران خسارت بزه‌دیده بدون ورود به فرآیند طولانی دادرسی و افزایش همبستگی اجتماعی و روان‌سازی و کاهش پرونده‌ها و کاهش نرخ بزه‌کاری شده است.

از دیگر مباحث پژوهش، تأثیر عدالت ترمیمی بر حل اختلافات منطقه‌ای با میانجیگری مؤلفه‌های فرهنگ بومی و کنش ارتباطی است؛ مداخله زودرس در راستای جلوگیری از پایداری افراد در بزه‌کاری و به‌کارگیری اقدامات مناسب فرهنگی - اجتماعی در جهت ممانعت از تداوم و استقرار منازعات و تلاش جمعی در جهت حل اختلافات از جمله دلایل اثرگذاری عدالت ترمیمی بر حل اختلاف از رهگذر مؤلفه‌های فرهنگ بومی و کنش ارتباطی است. مضاف بر این که کنش‌گری فرهنگی در فرآیند دادرسی و حل اختلاف از جمله فرصت‌های قابل توجه در به‌کارگیری ظرفیت‌های درونی جوامع محلی است. با تحولاتی که تقریباً به‌صورت مشترک در تمامی جهان رخ داده است، مشارکت مردم در عرصه‌ای مختلف جامعه ضروری و در نتیجه مشارکت مردم در نظم و امنیت جایگاه ویژه‌ای دارد (قربانیان و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۴). اعتماد مردم به پلیس به‌عنوان یکی از مهم‌ترین الگوهای میانجیگر حل اختلاف یکی دیگر از فرصت‌هایی است که می‌توان در بهره‌گیری از ظرفیت‌های ترمیمی در جوامع محلی ذکر نمود، با این تعبیر که در این روش طرفین دعوا مسائل و مشکلات خود را صادقانه در محضر الگوهای حل اختلاف مطرح می‌کنند، پلیس نیز با در نظر گرفتن شاخص‌های اخلاقی و با حفظ اسرار آن‌ها، سعی بر حل نمودن اختلاف مزبور خواهد داشت. از دیگر نکات حائز اهمیت این روش استحکام روابط اجتماعی پایدار (پیمان‌های برادری)، وحدت اجتماعی است که این امر می‌تواند ضمن تأمین امنیت منطقه‌ای روند حل اختلاف را تسریع بخشد. از جمله نکات مثبت دیگری که می‌توان برای این روش یادآور شد، بدون هزینه‌بودن فرآیند دادرسی است که برای طرفین دعوا خاصه

۵. حیدری مکرر، حمید، و هدایتی امین، خورشید. (۱۳۹۳). بررسی نقش دانش بومی در حل اختلافات با تأکید بر نقش معتمدان محلی (مطالعه موردی: دهستان بنجار)، برنامه ریزی فضایی، ۴(۲). ۱۷-۳۶. https://sppl.ui.ac.ir/article_16000.html
۶. خوش روش، محرم، رضا رفیعی، حسن، و وفادار، حسین. (۱۳۹۶). تأثیر شیوه‌های پیشگیری از جرم در پیشگیری از سرقت تجهیزات انتقال برق (مورد مطالعه استان همدان در سال ۱۳۹۵). *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۴(۱)، ۳۱-۶۱. http://hamedan.jrl.police.ir/article_19795.html
۷. سبزواری، عبدالکریم. (۱۴۰۱). ساز و کارهای اجرایی و چالش‌های عدالت ترمیمی در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲. *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای*، ۲(۳) (پیاپی ۷)، ۱۱۳-۱۲۸. https://mrfeghh.ctb.iau.ir/article_69192_3.html
۸. فرهادی، هاشم؛ شمس، احمد. (۱۴۰۱). نقش عدالت ترمیمی و شورای حل اختلاف در کاهش هزینه‌های مالی دادرسی. *اقتصاد مالی*، ۱۶(۵۹)، ۳۶۶-۳۴۷. [doi: 10.30495/fed.2022.694725](https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-justice-reform-and-restorative-justice-building-theory-and)
۹. قربانیان، نصرت؛ فتحی سروش؛ عزیزخانی؛ اقباله. (۱۴۰۱). نقش آگاهی‌بخشی پلیس از طریق رسانه‌های نوین در جلب مشارکت اجتماعی و تأمین امنیت شهروندان: مطالعه موردی شهر تبریز. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۹(۴)، ۲۱-۱۱. [doi: 10.22034/jpcs.2022.1270520.1137](https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-justice-reform-and-restorative-justice-building-theory-and-restorative-justice-building-theory-and)
۱۰. قورچی‌بیگی، مجید؛ دادگر، حامد دادگر (۱۳۹۵)، *جلوه‌های عدالت ترمیمی در فرهنگ ایل بختیاری*، کتاب چکیده مقالات همایش بین‌المللی عدالت ترمیمی، به‌کوشش محمد فرجیها، تهران: نشر میزان. <https://tmurj.modares.ac.ir/files/site1/files/extracts.pdf>
۱۱. مجتهدزاده، پیروز، و ربیعی، حسین. (۱۳۸۸). بررسی الگوهای حل و فصل منازعات و آرایه مدل بهینه حل
۱۲. مرادی، غلامرضا؛ محمدی، مرتضی. (۱۴۰۲). نقش سرمایه فرهنگی و اخلاق حرفه‌ای مربیان ورزشی فراجا بر اشتیاق شغلی با نقش میانجی سرمایه اجتماعی. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۱۰(۱)، ۵۷-۴۶. [doi: 10.22034/jpcs.2023.1271975.1182](https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-justice-reform-and-restorative-justice-building-theory-and-restorative-justice-building-theory-and)
۱۳. مرادیان، پرویز؛ قاسمی، مسعود؛ وروایی، اکبر. (۱۳۹۸). جلوه‌های عدالت ترمیمی در شورای حل اختلاف و سیاست جنایی ایران (فرصت‌ها و چالش‌ها) *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۲(۳)، ۳۸۷-۳۷۳. [doi: 10.30510/psi.2022.342793.3471.387](https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-justice-reform-and-restorative-justice-building-theory-and-restorative-justice-building-theory-and)
۱۴. نوربخش، سید محمد امین (۱۳۹۵)، *بررسی شیوه‌های سنتی حل اختلاف ناشی از قتل و دیگر منازعات در دلفان*، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم مهندسی، اهر، <https://civilica.com/doc/617719>
15. Bazemore, Gordon & Schiff, Mara. (2015). *Juvenile justice reform and restorative justice: Building theory and policy from practice*. Portland, OR: Willan Publishing. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/juvenile-justice-reform-and-restorative-justice-building-theory-and-restorative-justice-building-theory-and>
16. Bonta, James & Jesseman, Rebecca & Ruge, Tanya & Cormier, Robert (2016). *Restorative justice and recidivism: Promises made, promises kept?* In D. Sullivan & L. Tifft (Eds.), *Handbook of restorative justice: A global perspective*, London: Routledge. https://www.researchgate.net/publication/286684699_Restorative_justice_and_recidivism_Promises_made_promises_kept
17. Hayes, S.C. & Levin, E.M., Villatte, J.L. (2013). *Acceptance and Commitment therapy and Contextual Behavioral Science: Examining the progress of a Distinctive Model of Behavioral and Cognitive Therapy*. *Journal of Behavior Therapy*, 44 (2): 180-198. [doi: 10.1016/j.beth.2009.08.002](https://www.researchgate.net/publication/267205556_Power_Comparisons_of_Shapiro-Wilk_Kolmogorov-Smirnov_Lilliefors_and_Anderson-Darling_Tests)
18. Razali, N. M., & Wah, Y. B. (2011). *Power comparisons of Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors and Anderson-Darling test*. *Journal of Statistical Modeling and Analytics*, 2(1), 21-33. https://www.researchgate.net/publication/267205556_Power_Comparisons_of_Shapiro-Wilk_Kolmogorov-Smirnov_Lilliefors_and_Anderson-Darling_Tests